

Lämna moralen till

| av Nicklas Lundblad

EU-kommissionen vill tvinga Europas företag att ta socialt ansvar. Näringslivets moral skall i framtiden styras korporativt från Bryssel. Men marknaden har redan visat att det finns bättre lösningar.

YTTERLIGARE EN FLOSKELBOMB exploderar i skrivande stund över det redan hårt prövade europeiska näringslivet. Den här gången i form av en grönbok från EU-kommissionen om företagens sociala ansvar (Communication from the Commission concerning Corporate Social Responsibility: a Business Contribution to Sustainable Development Com 2002(347)).

Denna lilla lättviktiga skrift är ett exempel på den sortens grönböcker som kommissionen ibland låter undslippa sig: småtrist hantverk som garanterar någon obskyr kommission ytterligare bidrag till något projekt som tuffar på in i EU-utredningarnas intellektuella skymning.

Men det döljer sig en subtil retorik i grönbokens flummande. Det som ser ut att vara ett bejakande av företagen och deras roll i samhället visar sig i själva verket vara illa dold kritik av den fria marknaden, med obehagliga övertoner av korporativism. I grönboken konstaterar kommissionen inledningsvis att företag bör uppmuntras att ta sitt samhällsliga ansvar. Trots att det är oklart vad detta betyder kan det väl vara en bra idé.

Sedan följer ett avsnitt om hur viktigt det är att upprätta listor på goda exempel och forum för idéutbyte. För sitt inre öga ser läsaren hur företagen sätter sig i någon slags ring kring lägerelden och utbyter erfarenheter om hur fint det känns att vara moraliskt ansvarsstagande, till mjäkig gitarrmusik. Till sist kryper dock kärnfrågan fram. Hur kan man se till att alla företag håller sig till samma, av kommissionen nogsamt rekommenderade, moral? "Konvergens i beteendekoder" kallas detta på eurokratiska. "Moralisk likriktning och toppstyrning" på svenska.

Företagen har givetvis en moralisk roll att spela, och på ytan är kommissionens grönbok inte så dum: att inse

att företag faktiskt har ett moraliskt värde är ingen liten bedrift av kommissionens eurokrater. Vid en första snabb genomläsning slår det mig att det här kanske – i den bästa av världar – skulle kunna vara ett steg på vägen mot att se att om företag har moraliska skyldigheter, så är de också förtjänta av ett knippe rättigheter som korresponderar mot dessa skyldigheter. Men det är mer önsketänkande än läsning som slår igenom i den tolkningen.

Vad kommissionen egentligen säger i sin lilla skrift är istället detta: företag handlar inte moraliskt om inte staten med mer eller mindre tvångsliknande metoder ser till att de gör det. Företags sociala ansvar är något som kommissionen måste besluta om och driva fram. Slutsatsen som vilar tung över tankegången är deprimerande: marknaden – fri – är omoralisk.

Det här är vad hela förslaget i grunden andas: en djupt rotad marknadsскеpticism. Bilden som målas upp är av företag vars handlande är antingen dumt, ont eller egoistiskt om inte staten uppmuntrar socialt ansvar. (Alltid dessa eufemismer: "uppmuntra" betyder inget annat än tvinga lätt.)

MJUKA LAGAR

Floskelknippets historia är inte svår att spåra. Enronskandalens kriminella bokföringsfusk och ett fåtal stora företags oförmåga att hålla sig till ens de enklaste elementa när det gäller ekonomiskt hyfs har lett till vad som i den politiska jargongen förvandlas till "kapitalismens kris". Den här krisen är en fabricerad dumhet av den typ som gärna ges medieutrymme, och den förtjänar knappt ens att tigas ihjäl. Men krisens verkliga allvar tas för givet av de tjänstemän som nu plötsligt insett att de kan fungera som moraliskt stöd till de onda företagen.

För vad kan väl avhjälpa denna konstruerade, mora-

"I grönboken konstaterar kommissionen inledningsvis att företag bör uppmuntras att ta sitt samhällsliga ansvar."

marknaden!

liska kris? Jo, regeringens kloka hand på axeln och råd från samma politiker som här i Sverige av sina egna departement anklagas för att väsentligt ha justerat bokföringen för hela den svenska nationen. Brillant – inte sant?

Och i förlängningen behöver man inte vara synsk för att se två stora risker. Den ena är att företagens egenåtgärder skall kodifieras till lag. Koagulerad självreglering som stadfäst är ju ett säkert kort; det är bara branschens egna krav! Den andra är förstås att kommissionen skall kunna gå kring det besvärliga demokratiska element som finns i lagstiftningen och skifta över till en korporativistisk modell där företagen och kommissionen hand i hand kan valsa ut i den mjuka lagstiftningens himmel.

Mjuk lagstiftning är också vad detta kallas – soft law – och det mjuka består inte i (vilket man kunde tro) i att den som tycker att det här är en bra idé är mjuk i huvudet, utan att det är en lagstiftning som kan ändras snabbt och med några få branschöverenskommelser, helt i kaffe- och mazarinpolitikens anda.

EU-kommissionen styr här, som på många andra punkter, sin agenda efter det som är populistiskt intressant, snarare än efter det som är ekonomiskt relevant. Att man därmed också driver en propaganda som utmålar marknaden som oetisk är både motbjudande och okunnigt. Och att den här inslagna vägen i värsta fall kan leda till ett korporativistiskt sammelsurium av lagar på olika nivåer är en mycket allvarlig risk som ger anledning till eftertanke.

Näringslivet har länge hyllat självreglering och egenåtgärder i förhoppningen att dessa åtgärder bättre skall svara mot en föränderlig marknads krav, men det krävs att man lyckas tydliggöra att självreglering inte är något annat än den ordning som en fri marknad resulterar i för att maximera aktörernas nytta.

LÖNSAM MORAL

Sanningen om företagets moraliska ansvar och roller är mer komplex. Företag agerar idag i allt högre utsträckning etiskt, och det utan EU-kommissionens insatser. I en alltmer kunnig och medveten värld är det nämligen vinstmaximerande att ha en etisk profil och attityd.

Ericsson Response (<http://www.ericsson.com/ericssonresponse/>) är ett exempel på detta. Företaget Ericsson samarbetar med olika humanitära organisationer i olika projekt, med delade resurser. Internationella Röda Korset menar att Ericsson därmed gör en betydande insats med sin teknik i arbetet med katastrofhjälp.

Men – tro det eller ej – Ericssons samarbete med Röda Korset drivs inte av att EU-kommissionen kommit på att företag kan tvingas in i ett socialt ansvarstagande. Ingen liten EU-tjänsteman sitter och uppmuntrar Ericsson dagligdags att vara goda, så att de inte går med i Röda Brigaderna istället. Nej, istället är det företagets egen nytta som styr.

Ericsson har en direkt nytta av sitt moraliska engagemang. Anställda upplever större glädje och tillfredsställelse med sitt arbete, kunder ser företaget som en god samhällsmedlem och aktieägare kan konstatera att företaget tar sitt ansvar socialt, men också för den långsiktiga vinsten. Ericssons etiska handlande är alltså en direkt följd av dess vinstmaximerande, och det behövs av det skälet inga mjuka lagar för att "uppmuntra" företaget att handla gott. Det kan faktiskt vara så enkelt.

Därtill kommer att företag också är indirekt goda i och med att de skapar såväl global som lokal tillväxt, som kommer alla till del.

Företaget är inte ont per se, det är inte oetiskt eller ens amoraliskt, det behöver inte uppmuntras att handla väl. Marknaden och företagen styrs av människors värderingar, och det är med dessa som all moral både börjar och slutar.

Företags sociala ansvar är en farlig eufemism för vad som lätt blir ett korporativistiskt och marknadsfientligt åtgärds paket. Vad vi skulle behöva är givetvis en grönbok om EU-kommissionens sociala ansvar. Det vore väl för väl om någon kunde uppmuntra EU-kommissionen att hålla sig till att öppna den inre marknaden, integrera den och stå för en god frihandelspolitik! Näringslivet har fått nog av att uppmuntras till ditten och datten. Om något behöver det snarare muntras upp i dessa dystra eftervalstider.

Nicklas Lundblad (Nicklas@acm.org) är vd för Stockholms e-handelskammare och forskare i informatik vid Göteborgs universitet.

"Vad vi skulle behöva är givetvis en grönbok om EU-kommissionens sociala ansvar."